SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA SPORT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH: QADRIYATLI YONDASHUV VA PEDAGOGIK PROGNOZLASH

K.Patidinov-jismoniy tarbiya va sport faoliyati kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada sun’iy intellekt texnologiyalari yordamida sport madaniyatini rivojlantirishning qadriyatli-pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Sportchilarning mashg‘ulotga munosabati, ishtirok barqarorligi va o‘zini nazorat qilish ko‘nikmalarini baholash uchun ko‘rsatkichlar tizimi taklif etiladi. Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, algoritmik adolat va murabbiy qarorining ustuvorligiga asoslangan pedagogik prognozlash modeli tavsiflanadi. Tadqiqot nazariy xarakterga ega; modelning empirik samaradorligi hozircha tekshirilmagan.

Kalit so‘zlar: sport madaniyati, sun’iy intellekt, aksiologiya, pedagogik prognozlash, motivatsiya, raqamli etika, jismoniy tarbiya.

Kirish. Yangi O‘zbekistonda jismoniy tarbiya va sport sohasini modernizatsiya qilish sport natijalarini oshirish bilangina cheklanmaydi. Sport faoliyatiga ongli munosabat, halol raqobat, jamoaviy mas’uliyat va sog‘lom turmush tarzini kundalik qadriyatga aylantirish ham dolzarb vazifadir. Raqamli platformalar va sun’iy intellekt (SI) vositalari mashg‘ulot faoliyati haqidagi ma’lumotlarni tizimlashtirish, ishtirokdagi o‘zgarishlarni barvaqt payqash va individual pedagogik yordamni rejalashtirishga xizmat qilishi mumkin.

Shu bilan birga, algoritm chiqargan bahoni sportchining shaxsiy fazilati yoki kelajakdagi natijasi haqida qat’iy hukm sifatida talqin qilish noto‘g‘ri. Sport madaniyati ko‘p qirrali ijtimoiy-pedagogik hodisa bo‘lib, uni faqat sonli ko‘rsatkichlarga qisqartirish mumkin emas. Shu sababli SIdan foydalanishda aksiologik mezonlar va inson nazorati birgalikda ta’minlanishi lozim.

Tadqiqot maqsadi — sport madaniyatini rivojlantirishda SI asosida tahlil va pedagogik prognozlashdan foydalanishning qadriyatli shartlarini asoslash hamda amaliyotda sinash mumkin bo‘lgan konseptual modelni ishlab chiqish.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy-mantiqiy umumlashtirish, aksiologik yondashuv va pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Xalqaro tashkilotlarning sun’iy intellekt etikasi va jismoniy faollikka oid hujjatlari, shuningdek sport tarbiyasining ijtimoiy ahamiyatiga bag‘ishlangan ilmiy ishlar konseptual asos sifatida olindi. Maqolada real sportchilar ma’lumotlari yig‘ilmagan, tajriba-sinov va statistik ahamiyatlilik hisob-kitoblari o‘tkazilmagan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Sport madaniyatini raqamli muhitda rivojlantirish uchun uch o‘zaro bog‘liq vazifa ajratiladi: (1) qadriyatlarni pedagogik maqsadga aylantirish; (2) kuzatiladigan, lekin shaxsni kamsitmaydigan ko‘rsatkichlarni tanlash; (3) prognozni jazolash emas, qo‘llab-quvvatlash vositasi sifatida ishlatish. Masalan, mashg‘ulotga qatnashishdagi pasayish sportchining intizomsizligini isbotlamaydi: bunga sog‘liq, o‘qish yuklamasi, transport yoki oilaviy sharoit ta’sir qilishi mumkin.

Taklif etilayotgan model to‘rt bosqichdan iborat. Birinchi bosqichda murabbiy va sportchi ishtirokida qadriyatli maqsadlar (salomatlik, halollik, o‘zini boshqarish, hamkorlik) kelishiladi. Ikkinchi bosqichda minimal zarur ma’lumotlar — mashg‘ulotga qatnashish, sub’ektiv zo‘riqish, o‘zini his qilish va refleksiv qaydlar — ixtiyoriy va tushunarli tartibda to‘planadi. Uchinchi bosqichda sodda qoidalar yoki tekshirilgan algoritmlar yordamida tendensiyalar aniqlanadi. To‘rtinchi bosqichda murabbiy sportchi bilan suhbatlashib, tavsiyani kontekstga moslashtiradi va uning natijasini qayta baholaydi.

1-jadval. Sport madaniyati ko‘rsatkichlari va SIdan foydalanish chegaralari

Ko‘rsatkich	Tahlil imkoniyati	Ehtiyot chorasi
Ishtirok muntazamligi	Qatnashish dinamikasini ko‘rish	Sababni suhbatda aniqlash

Motivatsiya va refleksiya	O‘z-o‘zini baholash tendensiyasi	Shaxsiy fikrni maxfiy saqlash
Yuklamaga munosabat	Charchash alomatlarini barvaqt payqash	Tibbiy tashxis o‘rnini bosmaslik
Jamoaviy hamkorlik	O‘zaro faollikni tavsiflash	Shaxsga reyting yorlig‘i qo‘ymaslik

Modelning institutsional sharti — ta’lim muassasasi, sport tashkiloti va murabbiy o‘rtasida ma’lumotlardan foydalanish maqsadi, mas’uliyat va ruxsat darajalarini aniq belgilashdir. Voyaga yetmaganlar bilan ishlaganda qonuniy vakillar huquqlari, ma’lumotlarni minimal yig‘ish, saqlash muddati va o‘chirish tartibi alohida ahamiyatga ega. SI tavsiyalari tushunarli bo‘lishi, inson tomonidan qayta ko‘rib chiqilishi va sportchining e’tirozi uchun imkoniyat saqlanishi kerak.

Pedagogik prognozlashni joriy etishda algoritm aniqligi bilan birga tarbiyaviy natijalarni baholash zarur. Masalan, qatnashish barqarorligi, sport etikasi haqidagi bilim, o‘zini boshqarish ko‘nikmasi va mashg‘ulotdan qoniqish ko‘rsatkichlarini dastlabki hamda yakuniy bosqichda solishtirish mumkin. Biroq bunday natijalar faqat rejalashtirilayotgan baholash mezonlari bo‘lib, mazkur maqolada tajriba natijasi sifatida taqdim etilmaydi.

Mualliflik yondashuvining farqli jihati shundaki, SI sportchini saralash yoki reytinglashning markaziy mexanizmi emas, balki qadriyatli pedagogik muloqotni qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida qaraladi. Prognozning asosiy maqsadi «kim muvaffaqiyatsiz bo‘ladi?» degan savolga javob berish emas, balki «kimga, qachon va qanday yordam zarur?» degan pedagogik savolni aniqlashtirishdir.

XULOSA

Sun’iy intellekt texnologiyalari sport madaniyatini yuksaltirishda ishtirok dinamikasini tahlil qilish, motivatsion o‘zgarishlarni kuzatish va individual pedagogik yordamni rejalashtirish uchun istiqbolli imkoniyatlar yaratadi. Biroq ularning qiymati algoritmik natijalarning o‘zi bilan emas, balki salomatlik, adolat, hurmat va shaxsiy mas’uliyat kabi qadriyatlarga xizmat qilishi bilan belgilanadi. Taklif etilgan to‘rt bosqichli model amaliyotda sinovdan o‘tkazilishi, uning samaradorligi va ehtimoliy salbiy ta’sirlari mustaqil baholanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. «O‘zbekiston — 2030» strategiyasi to‘g‘risida. PF–158-son Farmon, 11.09.2023.

2. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris, 2021.

3. International Olympic Committee. Olympic AI Agenda. Lausanne, 2024.

4. World Health Organization. WHO Guidelines on Physical Activity and Sedentary Behaviour. Geneva, 2020.

5. Bailey R. Physical Education and Sport in Schools: A Review of Benefits and Outcomes. Journal of School Health. 2006;76(8):397–401.

6. Schwartz S.H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. Online Readings in Psychology and Culture. 2012;2(1).